

Pohteen vammaisneuvoston työvaliokunnan lausunto

Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueen vammaispalvelulain mukaiset erityispalvelujen myöntämisen perusteet xx.xx.2025.

Vammaisneuvosto on saanut nähtäväksi ja kommenteille em. luonnoksen neuvoston 1.10.2025 pidettyyn kokoukseen. Kokouksessa mukana olivat asiantuntija Sanna Tölli ja palvelualuejohtaja Marja Salo. Lausuntopyyntö on kauden ensimmäinen ja kokouksessa käyty keskustelu oli vilkasta. Olemme tähän lausuntoon lisänneet osan kokouksessa ja myöhemmin neuvoston jäsenille suunnatussa Padletissa käydystä keskustelusta.

YK:n vammaisyleissopimus

Uudessa vammaispalvelulaissa mainitut tuet ja palvelumuodot ovat merkityksellisiä, ne turvaavat hyvän elämän edellytyksiä vammaisille ihmisille. Siten myös lausuttavana olevat soveltamisohjeet muodostavat oleellisen asiakirjan, joka ohjaa vammaisten ihmisten päivittäisen elämän mahdollisuuksia.

Ohjeesta tulisi käydä ilmi YK:n vammaisyleissopimuksen veloitteet. Sopimuksen veloitteiden tulisi olla yksi palvelujen myöntämisen lähtökohta. YK:n vammaisopimus korostaa vammaisten henkilöiden yhdenvertaista oikeutta nauttia täysimääräisesti ihmisoikeuksista ja perusvapauksista kaikilla yhteiskunnan osa-alueilla.

YK:n vammaisopimus korostaa erityisesti veloitetta toteuttaa perustuslain ja kansainvälisten ihmisoikeussopimusten keskeisiä yhdenvertaisuuden ja osallisuuden periaatteita sekä yleisesti että jokaisen vammaisen henkilön elämässä. Suomi on sitoutunut YK:n ja Euroopan unionin jäsenvaltiona edistämään yhteiskuntaa, joka on avoin kaikille.

Myöntämisen perusteissa käytetty kieli on neutraalia, se ei korosta negaatioita, selkeästi lain tarkoitusta rajaavia ilmauksia ei ole. Ihmisoikeusmyönteinen laintulkinta tarkoittaa sitä, että valitaan kahdesta vaihtoehdosta paremmin vammaisten ihmisoikeuksia toteuttava vaihtoehto.

<https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/vammaisten-henkiloiden-oikeudet/yk-n-vammaisyleissopimus/>

Määrärahasidonnaisuus

THL:n vammaispalvelujen käsikirjan mukaan "Hyvinvointialueen on varattava määrärahat tarkoitukseen hyvinvointialueella esiintyvän tarpeen mukaan." Vammaisneuvosto esittää huolensa, onko tarvetta Pohteella selvitetty. (<https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/vammaispalvelujen-kasikirja>).

Vammaisneuvosto on huolissaan vammaispalveluiden puutteellisesta tilastoinnista Pohteella. Vähenevien määrärahojen, tehokkuusvaateiden ja tulevaisuuden tarpeiden arvioimiseksi tilastointi on saatettava nykyaikaiselle

tasolle viipymättä. Mikä on kielteisten päätösten osuus kaikista, muuttuuko tilanne vuosien kuluessa? Onko määrärahojen riittävyys huomioitu seuraavan vuoden budjetissa, mihin arvio perustuu?

Myöntämisen perusteissa on maininta kunkin palvelun määrärahasidonnaisuudesta vain taloudellisen tuen sekä muiden palveluiden ja tukitoimien kohdalla. Vammaisneuvosto suosittelee lisäämään ohjeeseen maininnan määrärahasidonnaisuudesta/subjektiiivisesta oikeudesta, se edistää myös YK:n vammaissopimusta ja parantaa asiakkaiden oikeusturvaa. Esimerkiksi THL:n Vammaispalveluiden käsikirjassa määrärahasidonnaisuus mainitaan selkeästi.

Kehitysvammaisten henkilöiden päivätoiminta

Vammaisneuvosto esittää syvän huolensa siitä, miten etäpäivätoiminta voi vastata lain mainitsemaan tarkoitukseen tukea vammaisen henkilön sosiaalista vuorovaikutusta, osallisuutta, toimintakykyä ja henkilön vahvuuksia. Myöntämisperusteiden mukaisiin ensisijaisiin järjestämistapoihin tulee pyrkiä vammaisneuvoston näkemyksen mukaan kaikin tavoin.

Vammaisneuvoston käymässä keskustelussa nousee esiin huoli mm. päivätoiminnan tilojen ja henkilöstöresurssien riittävydestä, henkilöstön osaamisesta ja vaihtuvuudesta sekä yhteistyö kuntiin ja järjestöjen kanssa. Vammaisneuvoston jäsenet pohtivat, miten päivätoiminnan tavoitteellisuutta ja kuntoutuksellisuutta voitaisiin parantaa. Lisäksi pohditaan, onko Pohteen oman tuotannon lisäämisellä vaikutusta kustannuksiin.

Taloudellinen tuki

Myöntämisen perusteissa luvussa 12 määritellään vammaisten mahdollisuuksista saada Pohteelta taloudellista tukea välineisiin ja teknisiin ratkaisuihin, jotka mahdollistavat vammaisen elämään vastaavia asioita kuin vammattomille.

Määrärahasidonnaisuus ei lähtökohtaisesti lisää vammaisten ihmisten yhdenvertaisuutta suhteessa vammattomiin: mikäli alkuvuodesta on käytettävissä enemmän rahaa kuin loppuvuodesta hankintoihin, joiden tarve johtuu vammasta tai sairaudesta.

Puolet hankintakustannusten korvaamisesta edellyttää vammaiselta ihmiseltä riittävää omavaraisuutta vastata lopuista hankintakustannuksista sekä mahdollisista korjaus- ja ylläpitokustannuksista. Mahdollisten avustusten hakeminen kolmannelta sektorilta edellyttää hakijalta tiettyjä kykyjä tai läheisten tukea. On oletettavaa, että vamma tai sairaus asettaa erityistä haittaa määrärahasidonnaisten tukien tosiasialliseen hyödyntämiseen.

Vammaisneuvosto pitää tärkeänä, että taloudellisen tuen myöntämistä arvioitaessa otetaan huomioon vaihtoehtojen kustannukset - tarvittaessa yli hallintorajojen: vammaisen henkilön edun lisäksi voi olla kustannustehokkaampaa myöntää tukea harrastusvälineeseen, tekniseen ratkaisuun tai välineeseen, autoon tai auton muutostöihin, kuin kasvaneeseen palvelutarpeeseen (kuntoutus, kuljetuspalvelut, terveydenhuolto).

Yksityiskohtaisia kommentteja

Huomio: Valmennus (ohjeen sivu 8): "Valmennukseen ei sen sijaan sisälly matkoja palvelun toteuttamispaikalle tai pois toteuttamispaikalta."

> Näihin matkoihin on mahdollista hakea liikkumisen tukea!

Kommentti: Erityinen osallisuuden tuki (ohjeen sivu 9): "Erityisen osallisuuden tuesta tullaan toteuttamaan hankinta."

> Hankinnan voisi kuvata auki muutamalla sanalla, mitä tarkoittaa. Viranomaisohjeiden helppolukuisuus ja ymmärrettävyys on osa asiakkaiden oikeusturvaa ja YK:n vammaissopimuksen edistämistä.

Kommentti: Tuettu päätöksenteko (ohjeen sivu 11): "omana toimintana ja toimeksiantosopimuksella."

> voisi kuvata auki muutamalla sanalla, mitä tarkoittaa. Viranomaisohjeiden helppolukuisuus ja ymmärrettävyys on osa asiakkaiden oikeusturvaa ja YK:n vammaissopimuksen edistämistä.

Huomio: Vaativa moniammatillinen tuki (ohjeen sivu 11): "Vaativaa moniammatillista tukea voidaan myöntää vammaiselle henkilölle, jos 1, 2 tai 3."

> Vaativaa moniammatillista tukea on oikeus saada silloin, kun vähintään yksi vaihtoehtoisista myöntämisedellytyksistä täyttyy! Kohdan voisi muotoilla vastaamaan tätä.

Huomio: Esteettömän asumisen tuki:

s. 20: "Kustannusten kohtuullisuutta olisi arvioitava"

> Miten sanamuoto tulisi tulkita?

s. 20: esteettömän asumisen tuen toteuttamisesta todetaan, että sosiaalityöntekijä tai palveluohjaaja tekevät arvion esteettömän asumisen tuen tarpeesta ja välttämättömyydestä. Kodin ja sen lähiympäristön muutostöillä voi olla kuntouttava vaikutus henkilön toimintakykyyn, minkä vuoksi tarvetta tulisi arvioida moniammatillisesti esim. ottamalla asiakkaan fysio- tai toimintaterapeutti mukaan arviointiin.

s. 21: "...Päätös voi olla myös kielteinen, jolloin korvattavia kustannuksia ei muodostu."

> Voisiko avata, milloin/missä tilanteessa päätös voi todennäköisimmin/yleisimmin olla kielteinen.

s. 21: "Pohde hankkii esteettömän asumisen tuen palvelut sopimukseen perustuen kilpailutetuilta palveluiden tuottajilta tai tuottaa palvelun omana toimintana."

> Voisi kuvata auki muutamalla sanalla, mitä tarkoittaa. Viranomaisohjeiden helppolukuisuus ja ymmärrettävyys on osa asiakkaiden oikeusturvaa ja YK:n vammaissopimuksen edistämistä.

Kehittämisen näkökulmia ja tulevaisuus

Osallisuus edellyttää tietoa

Vammaispalvelulaissa korostuu vammaisten osallisuus tarvittavia palveluita määriteltäessä. Osallisuuden toteutuminen edellyttää, että vammaisella on tietoa hänelle kuuluvista palveluista. Vammaisten palveluja ohjaa useampi laki ja soveltamisohje. Näiden ohjeiden tulisi olla helposti Pohteen www- sivuilta löydettävissä. Sivulta tulisi löytyä helposti myös linkki THL:n ylläpitämään Vammaispalvelujen käsikirjaan. Myös sosiaalityöntekijän tehtävä on antaa asiakkaalle tietoa ja ohjata tietolähteiden äärelle.

Asumisen tulevaisuudennäkymiä

THL:n www-sivuilla on 12.6.2025 julkaistu blogikirjoitus Vammaisten henkilöiden yksilöllinen asuminen Suomessa ja Pohjoismaissa - tilanne haasteet ja kehittämistarpeet. Blogikirjoituksen mukaan tuettua asumista on lisätty, mutta erilaisten välimuotoisten asumisratkaisujen kasvu on pysähtynyt. Taloudellisista ja tuotannollisista syistä yksikkökojoja on kasvatettu ja toimintoja on keskitetty. Suomessa kehitystä uhkaa erityisesti rahoituksen leikkaus: erityisryhmien investointiavustus on laskenut 120 miljoonasta eurosta (2023) 15 miljoonaan euroon (2025).

Uusi vammaispalvelulaki velvoittaa hyvinvointialueita järjestämään asumisen tuen niin, että vammaiset henkilöt voivat asua omassa kodissaan ja osallistua yhteiskuntaan yhdenvertaisesti muiden kanssa. Lisäksi uusi laki edellyttää, että laitoksissa asuvat vammaiset lapset siirtyvät perhehoitoon tai pieniin yksiköihin kolmen vuoden kuluessa.

Asumisen tuen ja palvelujen monimuotoisessa kehittämisessä on huomioitava haavoittuvien ryhmien monimuotoiset tarpeet paikallisesti, alueellisesti sekä valtakunnallisesti. Tarvitaan valtakunnallisesti koordinoitua kehittämistyötä, jossa hyvinvointialueet, valtio, järjestöt ja palveluntuottajat tekevät yhteistyötä. Vammaiset henkilöt ja heidän läheisensä on otettava mukaan suunnitteluun.”
lainaus THL:n blogikirjoituksesta...

[\(https://blogi.thl.fi/vammaisten-henkiloiden-yksilollinen-asuminen-suomessa-ja-pohjoismaissa-tilanne-haasteet-ja-kehittamistarpeet/\)](https://blogi.thl.fi/vammaisten-henkiloiden-yksilollinen-asuminen-suomessa-ja-pohjoismaissa-tilanne-haasteet-ja-kehittamistarpeet/)

29.10.2025 hyväksytty Pohteen vammaisneuvoston työvaliokunnassa